

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Verslagen

Verslag studiedag van het Centrum voor Psychoanalyse en Wijsgerige Antropologie: Patrick Vandermeersch over seksualiteit bij Jung en Freud

Tomas Geyskens

Op 13 mei vond in het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte te Leuven de derde studiedag van het Centrum voor Psychoanalyse en Wijsgerige Antropologie plaats. Thema was dit jaar de seksualiteit bij Jung en Freud. Jung is waarschijnlijk de enige die erin geslaagd is Freud zodanig onder druk te zetten dat deze laatste genoodzaakt is geweest zijn theorie van de seksualiteit grondig te heroverwegen. Voor een nauwgezette uiteenzetting van deze historische thematiek zorgde Professor Patrick Vandermeersch, auteur van onder andere *Het debat tussen Freud en Jung: Over psychose, seksualiteit en religie* (1992). In het eerste gedeelte presenteerde Vandermeersch Freuds seksuele theorie zoals die was in de eerste uitgave van de *Drei Abhandlungen* (1905). Deze eerste uitgave, dus zonder de vele toevoegingen en uitbreidingen die er in latere edities aan zijn toegevoegd, geeft een heel ander beeld van Freuds seksuele theorie dan de latere interpretaties ervan. In 1905 lag de nadruk op het organische en objectloze karakter van de infantiele seksualiteit. Freud ziet de infantiele seksualiteit als auto-erotisch en dit betekent dat hij met geen woord rept over vroege objectrelaties. De seksuele objectkeuze en de seksuele fantasie komen pas aan bod in de puberteit. In de eerste verhandeling over de seksuele afwijkingen had Freud immers al benadrukt dat de band tussen drift en object niet de essentie van de menselijke seksualiteit vormt. Vandermeersch benadrukte tevens hoe de hedendaagse psychoanalyse zich mijlenver van Freuds opvattingen over het auto-erotische kind verwijderd heeft. Na deze historische situering van Freuds sek-

suele theorie, onderzocht Vandermeersch hoe in 1905 de erogene zones werden geïntroduceerd. In een passage die in 1915 werd geschraapt, schrijft Freud: 'Naast een "drift" van op zichzelf niet-seksuele aard, die uit bronnen van motorische impulsen voortkomt, onderscheidt men in hen [de partiële driften] een bijdrage van een prikkels ontvangend orgaan (huid, slijmvlies, zintuig). Het laatste moet hier als erogene zone worden aangemerkt, als het orgaan waarvan de excitering de drift haar seksuele karakter verleent' (Freud 1905, p. 97, noot). Dit citaat staat uiteraard zeer dicht bij Jungs latere opvatting van de seksuele drift als een deel van een meer algemene drift. Volgens Freuds citaat wordt de drift pas seksueel door haar verbinding met bepaalde erogene zones. In het tweede gedeelte werd aandacht besteed aan de verschillende opvattingen van Freud en Jung over de betekenis van de auto-erotiek in de psychose. In de briefwisseling tussen Freud en Jung komen drie thema's steeds nadrukkelijker naar voren: de homoseksualiteit, de religie en de psychose. In zijn Schreberstudie (1910) poogt Freud deze drie thema's met elkaar in verband te brengen. In verband met de psychose zegt Freud dat deze gekenmerkt wordt door een terugtrekking van libidineuze bezetting van een voorstelling en een daarmee gepaard gaande terugkeer naar de auto-erotiek. Jung is het hiermee eens maar geeft er een radicaal andere betekenis aan. Jung interpreteert de terugkeer naar de auto-erotiek als een terugtrekking uit de realiteit en een terugkeer naar de fantasie. Maar voor Freud was de auto-erotiek objectloos, en daarom ook zonder fantasieobject. De waan is voor Freud dan ook niet het teken van een regressie naar de fantasie, maar een poging om aan de objectloze auto-erotiek te ontsnappen door de reconstructie van een fantasiewereld. Freuds 'terugtrekking van een libidineuze bezetting' kan het radicale realiteitsverlies van

de psychose niet verklaren. Als de realiteit enkel haar erotische betekenis verliest, verliest ze dan ook elke betekenis? Is libido dan hetzelfde als interesse in het algemeen? Wie deze vraag bevestigend beantwoordt, is een panseksualist. Voor Freud is dit onaanvaardbaar. Maar volgens Jung maakt het probleem van de psychose zo'n panseksualisme onvermijdelijk. In het derde gedeelte van zijn betoog zette Vandermeersch Jungs libidotheorie uiteen. Ooit, stelt Jung, was er één drift. Vanuit fylogenetisch standpunt is het dus juist om te stellen dat alles uit de seksualiteit ontstaat. Maar dit betekent niet dat al onze andere interesses seksueel zijn. Het is slechts in de psychose dat een regressie optreedt naar een fylogenetisch vroeger stadium van de collectieve fantasie. Hoe verder deze regressie reikt, hoe meer de fantasie door de seksuele oerdrift wordt bepaald. Maar dit betekent voor Jung geenszins dat al onze interesses tot de seksualiteit gereduceerd kunnen worden. Muziek, zegt Jung, is ooit wel uit de seksualiteit ontstaan. Maar dit maakt van musiceren nog geen seksuele activiteit. Jungs libidotheorie verwijdt zich dus zeer sterk van Freuds seksuele theorie. Freuds grote probleem is hoe de seksualiteit, die aanvankelijk auto-erotisch is, zich ooit op een object kan gaan richten. Dit probleem zal Freud leiden tot de invoering van het narcisme als een fase tussen auto-erotiek en objectliefde. Voor Jung was

dit van de aanvang af geen probleem omdat voor hem de libido altijd al op een object (in de realiteit of in de fantasie) gericht was.

Op het einde van de dag besprak Vandermeersch nog een passage uit *Jenseits des Lustprinzips* waarin Freud zich uitspreekt tegen Jungs driftmonisme. Maar tegelijk toont deze passage een jungiaanse tendens om de mens te begrijpen als een 'autistisch ei' dat zich, onafhankelijk van zijn lotgevallen, uit zichzelf ontwikkelt.

Vandermeersch toonde op deze studiedag overtuigend aan dat het Freud-Jungdebat niet louter een historische betekenis heeft. Integendeel, de problematiek van subjectiviteit en seksualiteit raakt (naar wij hopen) ook nu nog de kern van de psychoanalyse.

Literatuur

Freud, S. (1905), Drie verhandelingen over de theorie der seksualiteit. Sigmund Freud Nederlandse Editie: *Klinische Beschouwingen* 1. Boom, Amsterdam/Meppel, p. 47-177.

Vandermeersch, P. (1992), *Het debat tussen Freud en Jung: Over psychose, seksualiteit en religie*. Sun, Nijmegen.

T. Geyskens is Assistent in opleiding, Wijsgerige antropologie, bij de faculteit Wijsbegeerte van de K.U. Nijmegen.